

Oikeuskanslerinvirasto, PL 20, 00023 VALTIONEUVOSTO

Asia: Pyyntö tarkoin valvoa mahdollista hallituksen esitystä perusopetuslain muuttamisesta etiikan sisällyttämiseksi yhteisiin oppiaineisiin

Oikeuskanslerille

Perustuslain mukaan oikeuskanslerin tehtäviin kuuluu valvoa valtioneuvoston virkatointen lainmukaisuutta. Oikeuskanslerinvirastossa lakiehdotuksia niiden perusteluineen sisältävien hallituksen esitysten asianmukaisuutta tarkastetaan perustuslain kannalta ja erityisesti perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta.

Tähän nojaten pyydän oikeuskanslerilta erityistä tarkkaavaisuutta erään suunnitteilla olevan hallituksen esityksen suhteen sitten, kun se tulee valtioneuvoston yleisistunnon käsittelyyn, ja tarvittaessa puuttumaan esitykseen oikeuskanslerin toimivallan rajoissa.

Selvitän nyt pyyntöäni tarkemmin.

Perusopetuksen yleisten valtakunnallisten tavoitteiden sekä perusopetuksen tuntijaon uudistamista valmistellut työryhmä jätti 1.6.2010 ehdotuksensa *Perusopetus 2020 — yleiset valtakunnalliset tavoitteet ja tuntijako* [Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:1], jonka mukaan perusopetuksen oppimäärän kaikille yhteisiin aineisiin lisättäisiin etiikka. Se vaatisi perusopetuslain 11 §:n muutoksen. Ehdotuksen mukaan etiikkaa voitaisiin opettaa joko osana oman uskonnon tai elämäntiedon opetusryhmien opetusta tai kaikille katsomusryhmille yhteisesti.

Ehdotuksen mukaan muiden kuin oppivelvollisten perusopetuksessa yhteinen oppiaine uskonto tai elämäntiedon tieto korvattaisiin yhteisellä oppiaineella etiikka. Se vaatisi perusopetuslain 46 §:n muutoksen.

Ehdotus sisältää luonnoksen tarvittavaksi laiksi perusopetuslain muuttamisesta. Mutta mainitsemani kaksi pykälää eivät itsessään luonnehtisi etiikka-oppiainetta, vaan oppiaineen tavoitteista ja keskeisistä sisällöistä määräisi perusopetuslain 14 §:n mukaan Opetushallitus opetussuunnitelman perusteissa.

Tällöin on hyvin suuri vaara, että mahdollinen kaikille yhteisesti opetettava etiikka saisi opetussuunnitelman perusteissa osaksi tai kokonaan uskonnollisen etiikan sisällön, mikä silloin rikkoisi ateistien ja yleensä uskontoihin sitoutumattomien perus- ja ihmisoikeuksia.

Tämän vaaran torjumiseksi hallituksen esityksessä 11 §:n ja 46 §:n muutosten perusteluissa pitäisi antaa luonnehdinta, että etiikka, silloin kun sitä opetetaan kaikille yhteisesti, on tunnustuksetonta sekulaarin mielessä, vailla uskontojen viitekehystä. Tämä luonnehdinta ohjaisi Opetushallitusta oikealla tavalla etiikan opetussuunnitelman perusteiden laadinnassa.

Tunnustukseton etiikka eli moraalifilosofia, erityisesti kun ihmisoikeusetiikka olisi sen keskeinen osa, ei olisi kenenkään perus- eikä ihmisoikeuksien vastaista, ei uskontoihin sitoutuneidenkaan. Onhan ote aina ollut tunnustukseton myös tarkasteltaessa eettisiä kysymyksiä muissa oppiaineissa kuin uskonnon opetuksessa.

Etiikka ei tällöin olisi katsomuksellinen oppiaine. Työryhmän ehdotuksessa taas aikuisten perusopetuksen kaikille opiskelijoille yhteisesti opetettavaa etiikkaa kutsutaan katsomukselliseksi oppiaineeksi. Työryhmä ei ottanutkaan selväsanaista kantaa tunnustuksettoman etiikan puolesta, kuten sen olisi tullut osata ottaa. Huolestumistani vahvistavat eräät muutkin muistion tätä oppiainetta koskevat kohdat.

Kuitenkin uskontojen etiikoiden, käytännössä tällöin tietysti pääasiassa luterilaisen etiikan, käsittely olisi välttämättä näiden uskontojen oppien julistamista ne totena esittäen. Etiikka olisi siis (luterilaista) uskonnon opetusta, mutta pakotettuna kaikille.

Työryhmän ehdotuksesta 3.9.2010 päättyneellä lausuntokierroksella annetuista ja valtioneuvoston hankerekisteriin tähän mennessä sijoitetuista kaikkiaan 222 lausunnosta joissakin etiikka on selvästikin käsitetty filosofiseksi etiikaksi ja täten tunnustuksettomaksi, kun taas toisissa (lapsiasiavaltuutetun lausunnossa) etiikasta on saatettu todeta, että vuoropuhelun lisääminen uskontojen kesken koulun sisällä on tärkeää — siis sen sijaan, että uskontoinstituutiot jätettäisiin keskustelemaan keskenään koulun ulkopuolelle ja annettaisiin etiikan oppitunneilla keskustella keskenään lasten, varsinkin, jos uskonnottomat oppilaat haluttaisiin ja pakotettaisiin mukaan.

On jäänyt ymmärtämättä, että kaikille opetettava etiikka voi perus- ja ihmisoikeuksia loukkamatta olla vain tunnustuksetonta. Ymmärryksen on herättävä viimeistään hallituksen esityksessä.

On huomattava, että uskonnonopetukseen ja elämäntutkimustiedon opetukseen osallistumiseen oikeutetuista ja velvoitetuista on laissa tarkoin säädetty, ja sitä kautta on näiden oppiaineiden sisältö jo lainsäädännössä sidottu.

Vuoden 1922 uskonnonvapauslaissa, joka säädettiin perustuslain säätämisen järjestyksessä, puhuttiin uskonnonopetuksesta ”jonkun uskontokunnan opin mukaan”, ja tästä opetuksesta vapautuksen saattoi saada vain tähän uskontokuntaan kuulumaton. Vuoden 1983 peruskoululaissa puhuttiin oppilaiden enemmistön uskontokunnan tunnustuksen mukaisesta uskonnonopetuksesta. Vuoden 2003 uskonnonvapauslainsäädännön uudistuksessa tunnustuksellisen uskonnonopetuksen termistä luovuttiin, mutta korostettiin, että muutos ei merkitse opetuksen sisällön muutosta, ja puhutaan oman uskonnon opetuksesta. (Opetus on kuitenkin edelleen tunnustuksellista sikäli, että uskonnon opit esitetään totena eli siis tunnustetaan. Siksi yllä halusin tarkentaa etiikan yhteydessä tarkoittavani tunnustuksettomuudella tunnustuksettomuutta sekulaarin mielessä.)

Vuoden 1983 peruskoululain mukaan uskonnonopetuksesta vapautetuille uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomille oppilaille oli opetettava elämäntutkimustietoa. Enää kyse ei ollut kaikille uskonnonopetuksesta vapautetuille tarkoitetusta uskontojen historia ja siveysoppi -oppiaineesta, eikä sen sisältö ollut enää tämän sisällön tavoin uskonnollista. Elämäntutkimustiedon sisältö ei olisi enää voinut ollakaan uskonnollista Vapaa-ajattelijain liitto ry:n pääsihteeri Erkki Hartikainen kanneltua juuri tästä aiemman oppiaineen uskonnollisesta sisällöstä vuonna 1978 Genèvessä kokoontuneelle YK:n ihmisoikeuskomitealle ja tämän annettua asiasta lausuntonsa vuonna 1981.

Täten, koska uskonnot väittävät niillä olevan omat etiikkansa, jolloin on vaara ehdotetun kaikille yhteisesti opetettavan etiikan saavan uskonnollisia aineksia, ja koska myös uskonnon opetuksen ja elämäntutkimustiedon opetuksen luonne on lainsäädännössä kiinnitetty, on aiheellista ja perusteltua vaatia, että etiikan opetuksen luonne kiinnitetään hallituksen esityksen perusteluissa ja siis tunnustuksettomaksi.

Tapauksessa, että kullekin uskonnonopetuksen ryhmälle ja elämäntutkimustiedon opetuksen ryhmälle opetetaan erikseen etiikkaa, etiikan luonne ja sen opetussuunnitelman perusteet odotettavasti kiinnittyisivät vastaavalla tavalla eriytetysti, mutta tämäkin olisi hyvä taata hallituksen esityksessä.

Hallituksen esityksessä olisi säätämisenjärjestyksen suhteen todettava, että etiikan opetuksen osalta esitys olisi aiheellista saattaa perustuslakivaliokunnan käsiteltäväksi.

Yhdistyksemme jätti 3.9. työryhmän ehdotuksesta oman lausuntonsa, jossa toin näitä samoja hallituksen esityksen perusteluita koskevia asioita esiin.

Olen kuullut, että hallituksen sivistyspoliittinen ministerityöryhmä käsittelee uudistamistyöryhmän ehdotusta 1.10. ja 29.10. ja että hallituksen esitys annettaisiin marraskuussa.

Dosentti Jouni Luukkainen

Puheenjohtaja

Pääkaupunkiseudun ateistit ry (www.ateistit.fi)

Wallininkuja 2 C 53, 00530 HELSINKI

Puh. (09) 191 51443, (09) 7534 703; jouni.luukkainen@helsinki.fi

Tiedoksi:

Sivistyspoliittinen ministerityöryhmä

Opetus- ja kulttuuriministeriö